

Ліхолстова Ю.А.,
науковий консультант Вищого
спеціалізованого суду України з
розгляду цивільних і кримінальних
справ, кандидат юридичних наук

ДО ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ ОСІБ ЗЛОЧИНЦІВ- РЕЦИДИВІСТІВ

Покарання, як один з центральних інститутів кримінального права, є головним державним інструментом для охорони найважливіших суспільних відносин. Метою покарання відповідно до ст. 50 Кримінального кодексу України (далі - КК) є: 1) кара, як відплата засудженому за вчинене діяння; 2) виправлення засудженого; 3) запобігання вчиненню нових злочинів самим засудженим (спеціальна превенція); 4) запобігання вчиненню злочинів з боку інших осіб (загальна превенція) [1].

Джерела юридичної літератури визначають різні форми та види покарань, що призначалися і призначаються злочинцям за вчинені ними злочини. Об'єктами покарання були життя, свобода, честь, гідність людини [2; с. 468-510]. Засобами ж, за допомогою яких досягалася мета покарання, були: смерть, каліцтво, заподіяння болю і фізичних страждань, ув'язнення, вигнання, знеславлення тощо. Але завжди покарання супроводжувалося засудженням злочинця від імені держави і осудом суспільства. Звичайно, поряд з наведеними покараннями, застосовувалися й інші покарання, зокрема, майнового характеру. Проте, різні види покарань, зміна їх характеру не впливало і не впливає на стан злочинності, що постійно зростає [3; с. 97].

Слід зазначити, що соціологічні і психологічні дослідження проблеми кримінального покарання осіб-рецидивістів призвели до висновків про те, що найбільш поширений вид покарання – позбавлення волі не виконує свого

призначення, зокрема, не виправляє злочинців, а навпаки, деморалізує і розбещує їх. І в той же час застосування інших покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, є малоефективним щодо осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини.

Роль і значення покарання багато в чому залежать від правильності його призначення і реалізації. Воно повинно бути відповідним тяжкості вчиненого злочину. Тільки таке покарання винний та інші особи сприймають як остаточний і дійсно заслужений наслідок злочинної поведінки. Застосування покарання завжди повинно здійснюватися з додержанням основних напрямів, притаманних кримінальній політиці: 1) застосування суворих мір покарання до рецидивістів і осіб, що вчинили тяжкі злочини; 2) застосування менш суворих мір покарання, передусім покарань, не пов'язаних з ізолюванням винного від суспільства. Поєднання цих двох напрямків є обов'язковим у здійсненні каральної політики судових органів на сучасному етапі боротьби із рецидивною злочинністю молоді.

У багатьох нормах Особливої частини КК рецидив злочину визначає кваліфікований склад і за нього передбачено більш суворе покарання [1]. Усе це шляхом ізоляції стримує таку особу від вчинення нового злочину, підвищує правову культуру, виховує нетерпиме ставлення до злочинців, формує відповідний рівень правосвідомості.

Разом з тим, перебування злочинців у місцях позбавлення волі сприяє їх відчуженню від законослухняного суспільства, створенню кримінальної субкультури, посиленню ворожості до працівників правоохоронних органів та суддів, закріпленню орієнтації людей на кримінальні авторитети, як взірці поведінки, та силового вирішення конфліктів. Отже, у даному разі покарання як міра державного примусу є засобом превентивного впливу на поведінку людини, адже саме застосування покарання є кінцевим етапом кримінальної відповідальності.

Усе наведене дає нам підстави говорити про певну кризу інституту покарання у кримінальному процесі. Адже значення покарання в боротьбі із злочинністю визначається не його

жорстокістю, а неминучістю, своєчасністю, справедливістю і невідворотністю застосування за кожний вчинений злочин.

У суспільстві завжди будуть ті, хто не підпорядковується нормам права та моралі. Як не песимістично це звучить, але у найближчій перспективі викорінення злочинності малоімовірне. Природно, що людство шукає альтернативні способи протидії злочинності [4; с. 521-524]. Акценти перемістились на способи реагування на злочин, одним з яких є відновне правосуддя. Ефективність та дієвість відновних підходів підтверджена більш ніж тридцятилітньою світовою практикою. Так, практично в усіх європейських країнах, а також у США, Канаді, Австралії при здійсненні кримінального судочинства передбачено можливість застосування відновного підходу. Прийняття у квітні 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу України дало поштовх до поживавлення дискусій довкола відновних методів правосуддя [5].

Вище викладене свідчить про необхідність удосконалення інституту покарання. На нашу думку, можливість відмови особи від вчинення злочинів залежить, перш за все, від поваги громадян до закону, рівню їх правосвідомості, від умов їхнього соціального життя, працевлаштованості тощо. Розуміючи малу ефективність каральних підходів до боротьби із рецидивною злочинністю молоді, необхідно оптимізувати кримінальну політику держави, зокрема, через демократизацію та гуманізацію інституту покарання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2001.- №25-26. -Ст.131.
2. Маляренко В.Т. Кримінальний процес України: Стан та перспективи розвитку: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.: Вибрані наукові праці. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. - С.468-510. - 600с.
3. Таганцев Н. С. Русское уголовное право: Лекции: Часть общая: В 2 т. - М., 1994. - Т. 2. - С. 97. – 278 с.

4. Судебная власть / Под ред. И. Л. Петрухина. – М., 2003. – 589 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. – К. : Алерта, 2012. – 304 с.

Вознюк А. А.,
провідний науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем
досудового розслідування
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник

КІЛЬКІСНО-ЯКІСНИЙ СКЛАД УЧАСНИКІВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ

Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК України злочин визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше).

Аналіз цього визначення дає підстави стверджувати, що у кримінальному законодавстві визначено лише мінімальну кількість осіб, яка бере участь у злочині для того, щоб визнати його учиненим організованою групою. Однак у КК не визначено мінімального кількісного складу учасників організованої групи, тобто залишається незрозумілим зі скількох учасників повинно складатися об'єднання для того, щоб визнати його організованою групою.

Відтак необхідно відмежувати мінімальний кількісний склад учасників організованої групи та злочину, учиненого учасниками цього об'єднання.

На наш погляд, мінімальний кількісний склад учасників злочину, учиненого організованою групою, на рівні трьох осіб в певній мірі залежить від того, що необхідно розуміти під терміном «участь в готуванні або вчиненні злочину декількох осіб (три і більше)». Це діяльність виконавця чи будь-якого іншого співучасника? Так, наприклад, якщо виконавцем злочину був лише один учасник організованої групи, а решта виступали в